БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

ДЕКАБРЬ 15 пятница 1939 он № 287 (2987) Сэн 10 мүнгэ

БУРЯТ-МОНГОЛ ҮНЭН

ВКП(б)-эйн Б.-М. Обкомой ба БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ОРГАН.

АГУУЕХЭ АРАДАЙ АЛДАРТА ГЕРОЙ

Нэгэ жэлэй саад тээ—1938 оной декабриин 15-да, манай уеын агууехэ летчик, Советскэ Союзай Герой **Валерий Павлович Чкалов** болбол шэнэ самоледы испыталажа ябатараа наһабараһан байна. Нэгэ жэлэй саад тээ манай агууехэ эхэ орон, агууехэ советскэ арад, коммунистическэ парти хадаа өөрынгөө эрхим хүбүүе, өөрынгөө шэн зоригто баатарые алдаһан байна. Нэгэ жэлэй саад тээ, Улаан Арми, советскэ авиаци хадаа өөрынгөө гайхамшаг боец, сталинска соколые, летчик-истребитель—комбриг Валерий Павлович Чкаловые алдаһан байна.

Зүгөөр, Валерий Павловичын героическа образ, тэрээнэй бүхы амиинһаа үгэһэн хэрэгүүдэнь амиды. Чкаловай образ—энэ хадаа эрэгшээ жүдхэхэ хүсэлзориг, концентрированно хүсэн, айхагүй зүрхэн, дээдэ техническэ эрдэм ба хүдэлмэриин большевистскэ стиль. Чкаловай хэрэг—энэ хадаа коммунизмын хэрэг, Ленин-Сталинай партиин хэрэг.

Валерий Павлович Чкалов—Горьковско областиин, Василева Слобода селодо котельщигой бүлэдэ түрэһэн байна.

Балташан, кочегар, Улаан Армиин доброволец, бортмеханик, летчик-испытатель, Советскэ Союзай Герой, СССР-эй Верховно Соведэй депутат—энэ хадаа арадай дундаһаа урган гаража, Сталинскэ эпоходо хүмүүжэһэн Валерий Чкаловай ажабайдалайнь зам мүн.

1919 он. Залуу советскэ Республика хадаа гадаадын интервентнүүдэй хүреэлдэ ороод байгаа. Октябриин илалтые хамгаалахаа арадай эрхим хүбүүд гражданска дайнай фронтдо ошожо байгаа. Тэрэ үедэ, 15 наһатай Валерий Чкалов болбол хүдэлмэришэн ангиин ба бүхы ажалша арадай дайсадые бутасохилсохо хүсэлтэйгээр, Улаан Армиин зэргэдэ һайндураараа ороһон юм. Улаан Армиин зэргэдэ авиационно специальность олобошье, летчик болохо хүсэл Валериин толгойһоо гарадаггүй байгаа. Уданшьегүй, энэ хүсэлэнь хүсэлдэн, частиин командовани хадаа авиационно һургуулида Валерий Чкаловые эльгээбэ. 1923 ондо летчигүүдэй һургуулиие дүүргэжэ, тэндэһээ истребителиин классаар дээдэ пилотажын, Московско һургуулида ороһон байна. Тэрээнээ дүүргэжэ, летчик-истребитель болоо һэн.

Авиационно техникые шудалан, өөрынгөө эрдэм-мэргэжэлые хүсэралтагүй дээшэлүүлэн, Валерий Чкалов хадаа Советскэ Союзай эрхим пилодуудай нэгэнь болоо һэн. Чкалов хадаа летчик байхаһаа гадна, мүн шэнэ самолеттуудые зохёогшо байгаа. 700 гаран янзын конструкциин самолеттуудые неопыталан, тэрээнэй дутуунуудые элирүүлэн, советскэ авиациин хүсэшадалые хүгжөөхэ хэрэгтэ бүхы хүсэеэ үгэһэн байна.

Бүгэдэнһөө холо, бүгэдэнһөө дээгүүр, бүгэдэнһөө түргэн ниидэхэ—энэ хадаа Валерий Чкаловай хүдэлмэридэ гол шухаланиь байгаа.

Бүхы советскэ арад, бүхы орон болбол Чкаловта дуралдаг һэн, тэрээнэй баатаршалга, шэн зориг, айхагүй зүрхэн ба героизмооронь омогорходог байгаа. Чкалов!—энэ нэрые үбгэд хүгшэд, залуушуул ба үхибүүд бултадаа мэдэнэ. Чкалов!—энэ нэрэ гансал манай орондо бэшэ, мүн бүхы дэлхэйдэ алдаршаа.

1936 ондо, Москва—Уд арал (мүнөө Чкаловай нэрэмжэтэ) маршрудтайгаар, Валерий Чкаловай ба тэрээнэй экипаж—Байдуков ба Беляковай хэһэн гайхамшаг ниидэлгые бүхы орон, бүхы дэлхэй магтажа байна. Энэ хадаа түйлай эхэ ниидэлгэ байгаа!

1937 ондо Москва—Хойто полюс—Америка маршрудтайгаар, хүнтүрэлтэнэй историдо үзэгдөөгүй, дуулдаагүй гайхамшаг ниидэлые баатар Валерий толгойлоо һэн гэжэ бүхы орон, бүхы арад бүхы дэлхэй мэдэнэ. Энэ хадаа триумфальна ниидэлгэ байгаа!

«Минии гарта хүсэнэй байгаа сагта, нюдэнэйгөө газар хараха байгаа сагта, би хадаа самоледой штурвалые барижа ябахаб»,—гэжэ нэгэтэ Валерий Чкалов нүхэр Сталинда бэшэһэн юм. Хэлэһэн үгэдөө хүрөө, арадай герой! Һүүлэйгээ минута хүртэр самоледой штурвал гарһаа табяагүй.

Чкалов хадаа героическа хэрэгүүдые эхэ оронойгоо алдар солын түлөө, өөрынгөө агууехэ арадай алдар солын түлөө хэдэг байгаа. Даруу зантай ба үнэн сэхэ нүхэр, Валерий Чкалов болбол минии илалта—бүхы советскэ арадай илалта гээшэ гэжэ хэлэдэг һэн. Энэнь зүб, арад ба Ленин-Сталинай парти хадаа харахүдэлмэришэн Валериие алдарта герой-летчик болгоо.

Чкалов болбол «Манай трансполярна рейс» гэжэ книга соогоо бэшээ һэн:

«Сталин!—энэ нэрэ хадаа хэдэн миллион советскэ хүнүүдые, зоригжуулан далитуулдаг, габияа тээшэ, героизм ба баатаршалга тээшэ хүтэлдэг байна.

Сталин!—манай орондо болоһон бүхы гайхамшаг илалтануудай организатор. Энэ хадаа манай арадай зол жаргалые зохёогшо. Тэрээн тээшэ, манай бүхы арадай һанал хандуулагданхай, тэрээн тээшэ бүхы дэлхэйн эрхим зоной һанал хандуулагданхай. Тэрээнэй нэрые вэрэлэн, тэрээнэй нэрые зүрхэндөө халуун, тэрээнэй сэсэмэргэн хүтэлбэреэр манай ороной арадууд социализмын агууехэ хэрэгүүдые бэелүүлнэ.

Бидэнэй дабажа шадахагүй, тиимэ бэрхэшээлнүүд үгы! Бидэнэй түйлажа шадахагүй, тиимэ рекорднууд үгы!».

Тиимэ. Чкаловай дабажа шадаагүй, тиимэ бэрхэшээл байгаагүй. Чкаловай түйлажа шадаагүй, тиимэ рекорд байгаагүй. Арктикын хүйтэн шэрүүн мүлиһэтэ дайдые, хагсуу һалхита хүйтэн Сибириие Чкалов дабаа һэн, холо ба түргэн ниидэлгээр дэлхэйн рекордые Чкалов түйлаа һэн. Энээниие Сталинай нэрээр дабаа, энээниие советскэ арадай нэрээр түйлаа һэн.

Сталин! Эхэ орон! Коммунизм!—эдэ нэрэнүүд болбол бүхы советскэ арадай тэмэсэл ба ажабайдалай символ. Эдэ нэрэнүүдээр зоригжоһон, манай Улаан Арми болбол Монголой гоби талада японско самурайнуудые бутасохёо; Баруун Украина ба Баруун Белоруссиин арадуудые панска даралалтаһаа сүлөөлөө; мүнөө Финскэ арадые помещигүүдэй ба капиталистнуудай дарлалтаһаа сүлөөлжэ, дайнай провокаторнуудые бутасохижо, советскэ хилын аюулгүйе хангажа байна.

Манай орон—геройнуудай орон. Социалистическэ орон болбол хүн бүриин бэлиг ба шадабаринуудай бадараха условинуудые байгуулаа. Эрдэм шудалаха, наука, тэхникэ ба искусствын үндэрдээрэнь хүрэхэ зам манай орондо хүн бүридэ нээлтэтэй. Советскэ арад үдэрбүри геройнуудые түрэнэ, Чкаловтал адали достойно геройнуудые хүмүүжүүлнэ.

Советскэ авиаци—дэлхэй дээрэ тон хүсэтэй авиаци. Юуб гэхэдэ, Ленин-Сталинай партяар хүмүүжүүлэгдэһэн, арадай хүбүүд ба басагад тэрээнэй машинануудай штурвалда һууна. Тэдэнэр хадаа алдарта герой Валерий Павловичын героическа традицида һурана, тэдэнэр хадаа ямаршье һаа дайсаниие, тэрээнэй хаанаһаашье ерээ һаань, туулган мүндэрөөр няза сохихоор бэлэн!

Валерий Чкаловай ажабайдал, ажал'ябуулга болбол коммунизмын түлөө тэмэсэлшэдтэ эрхим жэшээ болоно.

Тэрээн тухай дурасхал хэзээдэшье мүнхэ!

Тэрээнэй алдар солонь хэзээдэшье замхахагүй!

Тэрээнэй легендарна нэрэнь хэзээдэшье мартагдахагүй!

ҺУНГАЛТАНУУДЫЕ, ҮЙЛЭДБЭРИИН ШЭНЭ АМЖАЛТАНУУДААР УГТАЕ!

Г. Бедарев ба Г. Валькын зураг. (ТАСС-ын фото-клише).

УУЛЗАЛГА

Һаяхан, Улан-Удын №35 дунда һургуулиин клуб соо, һунгуулиин №23 участогай һунгагшад болбол, өөһэдынгөө кандидадуудтай—эхэ оронойгоо солото патриодуудтай уулзабад.

Гоё һайханаар шэмэгдэһэн клубэнь үдэшын 7 часай үедэ, һунгагшадаар—гэрэй эзэд эхэнэрнүүдээр, хүдэлмэришэдөөр, служащинараар ба советскэ интеллигенциин түлөөлэгшэдөөр дүүрэнхэй байба.

Суглаанай түрүүлэгшэ болбол Улан-Удын Городской Соведэй депутадуудта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн, арадай үнэн басаган Екатерина Поликарповна Шадринада үгэ үгэбэ.

Нүхэр Е. П. Шадрина хадаа Горсоведэй депутадуудта кандидат болгон, өөрыень дэбжүүлжэ, нимэ агууехэ найдабариие үзүүлһэн «Радиопромкоопит» промартелиин коллективтэ халуун баясхалангые хүргэнэ. Тэрэнэйгээ һүүлдэ, өөрынгөө автобиографиие тобшоор хэлээд, үгэёо иигэжэ дүүргэнэ: «Би болбол арадай агууехэ найдабариие үнэн сэхээр дүүргэхэб. Ленин-Сталинай хэрэгэй түлөө, ами бэеэ хайралангүйгөөр тэмэсэхэб».

Тус кандидадай түлөө агитаци ябуулха найдалгата нюураар томилогдоһон нүхэр Шынков ба бусад хадаа нүхэр Шадринай түлөө голосуудаа үгэхыень, суглаарагшадые уряалбад.

* * *

Заудинска Райсоведтэ һунгаха һунгуулиин №18 округһоо, тус Райсоведэй депутадуудта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн; Ленинско-Сталинска комсомолой член, арадай үнэн хүбүүн нүхэр Щекотов, һунгагшадайгаа урда выступалба.

Саашань, тус округой найдалгата нюур, «Комсомолец» промартелиин член нүхэр Шишкин гэгшэ, өөрынгөө үгэ соо хэлэнэ: „Коммунистическэ партиин үнэн туһалагша—ленинско-сталинска комсомолоор хүмүүжүүлэгдэһэн. эхэ ороноймной дулатэ партриодуудай нэгэниинь мүн. Таанар, һунгагшадые, энэ кандидадай түлөө голосуудаа үгэхыетнай уряалнаб»—гээд үгэе дүүргэнэ.

Ц. ОР.

АРАДАЙ ҮНЭН ХҮБҮҮД

Хонгёо сольгёо дуутай залуушууд, үтэлһэншье һаа эршэмтэй дорюунаар алхалһан үбгэд хүгшэд барандаа, алтарма гоёор шэмэгдэһэн, электричествын яларма гэрэлээр толотоһон улаан булан тээшээ оло-олоороо ошонод.

Эдэнэр хадаа өөһэдынгөө кандидадуудтай — эхэ оронойгоо үнэн хүбүүд, басагадтай уулзахань.

Үдэшын 7 час. Улан-Удын депогой улаан булан соо, тэндэхи һунгагшад — гэрэй эзэд эхэнэрнүүд, слесарьнууд, токарьнууд, служащинар ба бусад ерэбэд. Тэдэнэй дунда, хүхюун дорюун хөөрэлдөөн, энеэлдээн таһаралтагүй орьёлон байна.

Тус суглаанай түрүүлэгшэ хадаа Улан-Удын Горсоведэй депутадуудта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн, депогой начальник—орденто нүхэр Федор Иванович Чирченкодо үгэ үгэбэ.

Городской Соведэй депутадуудта, тэрэниие кандидат болгон дэбжүүлһэн, ФЗУ-гэй коллективтэ нүхэр Чирченко халуун баясхалангые ба баярые хүргэнэ. Саашань, өөрынгөө ажал-ябуулга тухай хэлээд, мэдүүлнэ: —Ленин-Сталинай партиин хэрэгэй түлөө сусаршагүйгөөр тэмэсэжэ, арадай агууехэ найдабариие үнэн сэхээр дүүргэхэб!

Тэрэнэй һүүлдэ, нүхэр Федор Чирченкын түлөө агитаци ябуулхын тула найдалгата нюураар томилогдоһон нүхэр Данилин хадаа тус кандидатурын түлөө голосуудаа нэгэндуугаар үгэхыень суглаарагшад-һунгагшадые уряалба.

Мүн, Железнодорожно Райсоведэй депутадуудта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн, тус депогой механическа цехын стахановец токарь—нүх. Сайбанов, һунгагшадайгаа урда выступалба.

Нүхэр Сайбалов болбол 1913 ондо үгытэй таряашанай бүлэ соо түрэһэн юм. 1935 онһоо хойшо, энэ деподо хүдэлмэрилжэ байна. Анхан юрын хүдэлмэришөөр ороо һэн. Мүнөө үндэр разрядтай токарь болоо.

Тус кандидадай түлөө агитаци ябуулха найдалгата нюур нүхэр Любитский ба һунгагшадай дундаһаа выступалагшад хадаа нүхэр Сайбановой кандидатурые халуунаар һайшааба.

Һунгагшад хадаа энэ уулзалгые тон халуунаар үнгэргэбэ.

Дамбиев.

НИМА ПУНСУКОВ

Хори. Удын сомоной, Сталинай ба Кировэй нэрэмжэтэ колхозуудай колхознигууд хадаа һунгалтын урда тээхи сүглаагаараа, Хориин аймагай Соведэй депутадуудта кандидат болгон нүхэр Нима Пунсуковые дэбжүүлһэн байна. Нүхэр Пунсуков болбол Сталинай нэрэмжэтэ колхозой член. Хорин юһэн онһоо хойшо хонин ажалда хүдэлмэрилнэ.

Хориин аймагай, Удын сомоной Нарһанай-Үбэр нютагта, үгытэй шадалтай таряашанай бүлэдэ түрэһэн байна. 17 наһа хүртэрөө аба эжы хоёртоёо хамта, өөһэдынгөө бэшыхан ажахыда хүдэлмэрилөө һэн. Энэ нютагай баяд ноёдой барлаг зарсань боложо, баяргүй зүдэрүү байдал үзэһэн байгаа.

Уданшьегүй, Октябрьска революци мандажа, эрхэ сүлөөгөө эдлэжэ эхилээ һэн. 1929 ондо Зүүн-Хасуртай нютагта эмхидхэгдэһэн «Очин» гэжэ колхоздо ороһон юм.

Нүхэр Пунсуков болбол үнэн сэхэ хүдэлмэриингөө ашаар, колхозойгоо түрүү стахановец боложо шадаа. Жэл бүхэндэ 600 һаа 1000 хүртэр хонидые харууһалжа, отлично һайнаар ондо оруулдаг байна.

Зоотехническэ ба санитарна хэмжээябуулгануудые жэшээтэ һайнаар табяа Ветврачын заабаринуудые аккуратнаар дүүргэнэ. Хонидонь ходо тобир тарган байдаг.

Удын сомоной колхозууд хадаа, өөһэдынгөө кандидат, арадай үнэн хүбүүн, нүхэр Пунсуковые һайтар мэдэнэ. Тэрэнэй түлөө голосуудаа үгэжэ, Сталинска блогой шэнэ илалтые хангалсахань.

О. Удинский.
Ев. Уланский.

Кандидадуудтаяа уулзаба

Хори. (Телефоноор абтаба). Һаяхан, Аймагай Соведтэ һунгаха һунгуулиин Кооперативна № 1 округой һунгагшадай—Октябрьска революциин XX доҺи жэлэй нэрэмжэтэ пром. артелиин хүдэлмэришэд, служащинарай суглаан боложо, Аймагай Соведэй депутадуудта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн, аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүх. **Лев Сергеевич Петиновтэй** уулзаба.

Һунгагшад болбол өөһэдынгөө кандидат, большевистскэ партиин хэрэгтэ эсэстээ хүртэр преданнэ ба арадай үнэн хүбүүн нүх. Петиновые хүндэтэйгөөр хүлеэн угтаба.

* * *

Һунгуулиин Советскэ № 3 округой һунгагшад болбол депутадуудта кандидадтаяа — Хориин сельсоведэй түрүүлэгшэ нүх. Екатерина Петровна Рудоковатай уулзаба.

* * *

Тэрэшэлэн, депутадуудта кандидадууд нүхэд Иван Андреевич Горошковтай, Шоймпол Гомбоевтой, Кирилл Антакшинович Антакшиновтай уулзалганууд болобо.

Лиги нациин комитедэй түрүүлэгшын телеграммада советскэ правительствын харюу

Декабриин 12-то, Наркоминдел болбол Женева (Швейцари) городһоо Лиги нациин ассамблейн, финляндска асуудалаар комитедэй түрүүлэгшэ г. де Маттаһаа иимэ телеграммые абаба:

„Ассамблейгээр бии болгогдоһон ба уставай 15 статьягай ёһоор зарлагдаһан комитет болбол дары сагаа сэрэгэй ябуулгануудые зогсоожо, ассамблейн хамааралгатайгаар мирые байгуулхын түлөө хэлсэлгэнүүдые эхилхые уряалан, СССР-эй правительстводо ба финляндска правительстводо уряалаар хандана. Тэндэ хабаадагша Финлянди энээниие зүбшөөнэ. СССР-эй правительство хадаа энэ уряалые абахаар ба сэрэгэй ябуулгануудые һаяар зогсоохоор бэлэн гү гэһэн мэдээсэлые үглөө, вторник, болотор абхаабзаб гэжэ этиганэб.

Комитедэй түрүүлэгшэ Хозе-Циеро де Матта“.

Тэрэ үдэртэнь—декабриин 12-то, Советскэ правительствын зүгһөө, нүхэр В. М. Молотов болбол г. де Маттада иимэ телеграммаар харюусаба:

„Финляндска асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадалсахые урилһандатнай, господин түрүүлэгшэ, танда СССР-эй Правительство баясхалан хүргэнэ. Гэхэтэй хамта, СССР-эй Правительство болбол господин Авенолиин асуудалда харюу болгон, декабриин 4-дэ эльгээгдэһэн телеграмма соо хэлэгдэһэн шалтагаангаар, Советскэ Правительство хадаа энэ уряалыетнай хүлеэн абамаарта тоолоногүй гэжэ танай мэдэрэмжэдэ хүргэнэ.

Молотов“

ЛЕНИНГРАДСКА ВОЕННЭ ОКРУГОЙ ШТАБАЙ ОПЕРАТИВНА МЭДЭЭ

Манай сэрэгүүд хадаа декабриин 12-й үдэртэ, зүгбүридэ урагшаа дабхилаяа үргэлжэлһэн байна.

Ухтинскын зүгтэ биданэрээр гүрэнэй хилэһээ 92 км. баруулжаа Маркяярви нютаг эзэлэгдэбэ.

Петрозаводскһаа баруун тээшээ манай сэрэгүүд Ладожско нуурай эрьедэхи Хунтиила село ба Питкярантһаа Сердоболь ошоһон түмэрхаргын Конпиноя станциие эзэлһэн байна.

Манатай ба һуунги үүлэтэй байһан дээрэһээ, авиациин боевой ябуулганууд болоогүй.

* * *

Декабриин 13-да манай сэрэгүүд Ухтинскһээ баруун тээшэ гүрэнэй хилэһээ 105 километртэ дабхиба.

Петрозаводскһаа баруун тээшэ биданээр Питкярант Сердоболь түмэр харгы дээрэхи Кителя станци ба нютаг эзэлэгдэбэ.

Сагай уларилай муу байһан дээрэһээ авиациин боевой ябуулганууд болоогой.

ДУНДА ҺУРГУУЛИНУУДАЙ СТАРША КЛАССУУДАЙ БАГШАНАРЫЕ ТОМИЛОЛГЫН БА ГАРГАЛГЫН ШЭНЭ ГУРИМ

РСФСР-эй Наркомпросой приказаар дунда һургуулинуудай 8 ба 9—10-дахи классуудай багшанарые томилолго, ондоотээ эльгэлгэ ба гаргалга тухай шэнэ гурим байгуулагдаба.

Дунда һургуулинуудай багшанарые хүдэлмэридэ томилохо, ондоотээ эльгээхэ ба хүдэлмэриһөөнь гаргаха эрхэ Арадай гэгээрэлэй хизаарай ба областной таһагуудта олгогдоно. Ондоотээ эльгэлгэ ба хүдэлмэриһөөнь гаргалга тухай бүхы ушарнуудые эрхэбэшэ РСФСР-эй гэгээрэлэй наркомдо мэдээсэжэ байха ёһотой болоно.

Валерий Павлович Чкаловай нүгшэhэнhөө хойшо 1 жэлэй гүйсэhэндэ

В. П. Чкалов тухай летчигууд—геройнууд бэшэнэ

* * *

ДЭЛХЭЙН ГЕРОЙ, БОЛЬШЕВИК

Чкалов! Энэ нэрые нэрэлэхэдээ, пилодууд болбол огторгой өөдэ харадаг ба манай ороной тон опытдой пилодой бата гараар шалгагдаhан, боевой истребителиин гайхамшаг эволюциие hанадаг байна.

Эндэ hаяхан хэдэн мянгаад иимэ булад шубуунууд хадаа Монголой гоби талада болhон дайнда өөhэдынгөө булад hомонуудай, снарядууд ба бомбонуудай хүсэнүүдые дайсанай толгой дээрэ hүртэ шангаар буулгаhан байна гэжэ хэн бүхэн мэдэнэ. Агаарай гайхамшаг баатарнууд—советскэ летчигууд хадаа Сталинска амаршалга ба сүлөөе Баруун Украинын ба Баруун Белоруссиин арадта баhал иимэ шубуунуудай далинууд дээрэ абаашаhан байна. Чкаловай гараар шалгагдаhан машинануудай боевой hайн шанарай түлөө тэрээниие hанадаг ба баясхалан хүрэгэдэг байна.

Чкалов! Энэ нэрэ хадаа Москваhаа—Мүлиhэтэ океан дээгүүр Камчатка хүртэр, Москваhаа—Хойто полюс дээгүүр Америка хүртэр хэгдэhэн туйлай ехэ ба зоримгой ниидэлгэтэй таhаршагүй холбоотой. Үнэхөөрөө, энэ хүн хадаа агаарай гүн экспериментатор байгаа.

Чкаловай образань арадай үлигэрнүүдтэ, легендүүдтэ мүнхэдөө хадуугданхай. Арадай хүбүүн арадай герой болоо. Тэрээнэй нэрээрэнь колхозууд, заводууд, пароходууд, селонууд ба городууд нэрэлэгдэнхэй. Валериин нэрээр хүүгэдые нэрэлэнэ. Чкалов тухай книгэнүүд ба поэманүүдые бэшэнэ, шүлэгүүдые зохёоно, дуунуудые дууладана. Тэрэ эрэлхэг, хурса шарайе скульпторнуудшье мүнхэлэнэ.

Чкалов болбол суутай ба хүсэтэй байгаа, омог, дорюун, зүрхэтэй, илдам ба шэрүүн, ажабайдалда дуралдаг ба үхэлhөө айдаггүй, арадта инаг ба дайсадhаа айдаггүй—ёhотойл хүн байгаа.

Чкалов шэнги, иимэ хүбүүе дэлхэйдэ үгэhэн арад ализарга олон-янза ба сложноб, энэ образ тиимэ олон-янза ба сложно. Чкалов болбол бүхы дэлхэйдэ героическа гэжэ мэдэрэгдэhэн, хоёр гайхамшаг габияа хэhэн байна. США-да болhон, арбамянганай митинг дээрэ ораторнуудай нэгэн ингэжэ дэмы хэлээгүй:

—Чкалов хадаа Советскэ Союзай Герой байхадаа Москваhаа гараhан аад, Америкада дэлхэйн герой боложо ерэбэ.

Эрэлхэг ба айдаггүй большевик, сталинска питомец Чкалов тухай дурасхал хадаа гансал советскэ арадуудай зүрхэнүүдтэ бэшэ, мүн бүхы прогрессивнэ хүнтүрэлтэнэй зүрхэнүүдтэ мүнхэдөө байха.

Полковник **Г. БАЙДУКОВ**—
Советскэ Союзай герой.

АГУУЕХЭ ЛЕТЧИК

Валерий Чкалов болбол арбантаба наhатайдаа, hайн дураараа Улаан Армида орохон байна. Чкалов хадаа үшөө тэрэ үедэ, агаарта ниидэлгэнүүд ба тулалдаанууд тухай бододог байгаа. Эдир Чкалов болбол самолёдуудые ремонтолгын серьёзно хүдэлмэриин үедэ машинануудай элдэб частьнуудые hайтар шэнжэдэг, далита конструкцинууддахи бүхэжүүлгын законуудые үзэдэг, даалгагдаhан хэрэгтээ тон ролдостойгоор ба анхаралтайгаар хандадаг hэн.

Техникые гайхамшагаар мэдэлгэ ба ниидэхэ гэhэн хүсэтэ хүсэлэнь, Валериие манай испытатель-летчигуудай ханиборисаата бүлэдэ асараhан байна. Конструкторнуудта, тэрэнэй удхатай эс ажаглалтануудань авиационно наукада шэнэнүүд амжалтануудые туйлалгада хүргэhэн байна. Манай военнэ авиаци хадаа самолёдой боевой хүсые шангадхаhан хэдэн арбаад нарижуулганууддаараа, Чкаловта уялгатай.

Чкалов болбол бидэнэртэ, испытатель-летчигуудта эрхим жэшээ болдог hэн. Тэрэ хадаа испытанинуудые тэсэмтэйгээр ба тон нарьяар хэдэг бэлэй. Нэгэтэ, 45 минутын торшо соо, 250 мертво петлинүүдые хэhэн юм. Чкалов болбол дала гаран системэнүүдэй самолёдуудые агаарта шалгаhан байна. Тэрэ хадаа истребительнүүдые, бомбардировщигууд, разведчигүүд, штурмовигууд, спортивна ба пассажирска машинануудые жолоодон ябуулдаг hэн.

Хойто полюсаар дамжан Америка тээшэ ошоhон шэнэ зам табиша, XX-дахи зуунжэлэй Колумба—Чкаловай нэрэнь легендарна болоо. Чкаловай амжалтанууд болбол манай эпохын агууехэ илалтануудай историин хуудаhануудта бэшэгдээ.

—Чкаловтал адали. иимэ геройнууд болохобди,—гэжэ манай советскэ хүүгэд хэлэнэд. Валерий Чкаловай нэрэнь манай залуушуудта, эрэлхэг зоригой ба баатаршалгын, алдар солын ба героизмын символ болоо.

Чкаловай нэрэ хадаа хэдэн мянгаад шэнэнүүд геройнуудай нэрэнүүд соо тодоор харагдана. Тэдэнэр болбол сталинска сокол, агууехэ большевик- летчик Валерий Чкаловые хододоо hанажа, эхэ оронойгоо арадуудай, большевигүүдэй партиин алдар солын түлөө гайхамшаг хэрэгүүдые зохеон байгуулана.

М. ГРОМОВ—комбриг,
Советскэ Союзай Герой.

* * *

ЭРЭЛХЭГ ХАНИ

Манай үеын агууехэ летчик Валерий Чкаловай трагическаар үхэhэнhээ хойшо нэгэ жэл үнгэрэбэ, гэбэшье тэрээн тухай, тэрээнэй ажабайдал тухай дурасхал, мүнөө үдэрэйхидэл, эли hонор hанагдана.

Чкалов хадаа ниидэхээ хэмгүй оролдодог hэн. Хүсэд эрдэмгүй байбашье, Чкалов болбол тэрэниие авиационно hургуулида оруулхын эрэлтэ хэжэ өөрынхёо туйлаhан байна. Хэтынь hанал хүсэлдэбэ. Волжско кочегар, летчик болоо hэн.

Чкалов хадаа летчик-испытатель боложо, тон шэнэ түргэн машинануудай аэродинамикын нангин нюусые танин шудалhан байна.

Өөрынгөө эхэ орондо инаглалаар Валериин зүрхэнь дүүрэн байгаа. Чкалов болбол тэмэсэл ба ажабайдалай унтарашагүй факел болгон, урагшаа—ерээдүйн эрхим hайхан байдал тээшэ, коммунизм тээшэ хүсэтэ хүдэлөөнэй символ болгон, нүхэр Сталинай нэрые сэжэдээ хадуужа ябаhан байна.

1936 ондо, Валерий Чкалов түрүүшын Сталинска даабариие дүүргэхын түлөө зоримгоогоор оробо. Арктика тээшэ, буунгүй холо ниидэлгын бүхы бэрхэшээлнүүдые илан дабахын тулада тэрээнтэй хамта хүдэлмэрилэхэ золтой байhандаа омогорхоноб.

Бэрхэшээлнүүдтэй тэмэсэхэ барагдашагүй хүсэлээ, шэнэ габиянуудые туйлаха хүсэлээ хангалта болгон, Чкалов болбол 1937 ондо, хойто полюс дээгүүр Америка тээшэ ниидэхэ үшөө бүри тон зоримгой ба тон бэрхэтэй ниидэлгэдэ бэлэдхэнэ. Ниидэлгэшье хэглэжэ, манай ороной алдар солыень бүхы дэлхэйдэ суурхуулhан юм.

Парадна уулзалганууд, баярай вечернүүд хадаа Валериие hамаарууладгүй. Чкалов хадаа эхэ оронդоо бусажа, даабариинь дүүргэhэн тухайгаа нүхэр Сталинда түргэн рапорталхаа яраhан байна.

Пароходой палуба дээрэ, нэгэ мэдээжэ американска миллионер хадаа Чкаловай хажууда ерээд,

—Та баянгүт?—гэжэ асуугаа hэн.

—Тиимэ, тон баян.

—Баянтнай юугээр харагдаха байнаб?

—170 миллионтойб.

—170?! Юуб? Түхэриг гү, али доллар гү?

—Үгы, 170 миллион хүн, тэдэнэр намда хүдэлмэрилдэг, тэдэндэ би хүдэлмэрилдэг байнаб.—гэжэ гайхаhан американецта Чкалов харюусаа hэн.

Эхэ оронойгоо ба өөрынгөө арадай ашаг туhын түлөө тэмэсэл ба хүдэлмэрилгэ болбол Валерий Чкаловай ажабайдалай гансахан лэ зорилгонь байгаа. Чкалов болбол бүхы ажаябуулгадаа, арадай ба большевигүүдэй партиин үнэн хүбүүнь байгаа.

Комбриг **А. БЕЛЯКОВ**—
Советскэ Союзай Герой.

АРАДАЙ ГЕРОЙ

Эхэ оронойгоо үнэн хүбүүн Валерий Чкалов болбол агууехэ хэрэгые—гүрэнэй хүтэлбэрилгэдэ хабаадалгые тэрээндэ найдаhан өөрынгөө арадта преданнээр алба хэhэн байна.

—Би, инаг эхэ оронойгоо ба тэрэнэй гайхамшаг агаарай Флодой алдар солын түлөө хүсэшадалаа гамнангүйгөөр хүдэлмэрилхөөр найдуулнаб. ССР Союзай Верховно Соведэй депутадай үндэр нэрые харюулахын тула бүхы хүсөө гаргахаб гэжэ үгээ үгэнэб—гэжэ hунгагшадайгаа суглаан дээрэ Чкалов хэлээ hэн.

Валерий Чкалов болбол өөрынгөө наhанай эсэс хүртэр, энэ клятваяа эбдэршэгүйгөөр дүүргэжэ ябаа. Тэрэ хадаа өөрынгөө hунгагшадтай бата барисаа байгуулаа, тэдэнэй тулада ба бүхы Горьковско хизаарай тулада ехэхэн хэрэг бүтээhэн байна.

Чкалов болбол ажалшадай бэшэгүүдтэ сталинска hэргэгээр хандадаг hэн. Нэгэшье асуудалда, нэгэшье гомодолдо харюу үгтэнгүйгөөр орхигдодоггүй байгаа.

Агуехэ летчик болбол манай ороной бүхы арадуудтай бата нягта холбоотой байгаа. Москваhаа Америка хүртэр гайхамшаг ниидэлгые дүүргэhэнэйнь hүүлдэ, Чкаловhаа ингэжэ асуугаа hэн:

—Танай экипаж болбол баатаршалгын источнигые хаанаhаа абадаг байнаб?

—170 миллионно советскэ арадай, бидэндэ дүтэ байhанайнь мэдэрэлhээ, хүндэтэ эхэ орон ба нүхэр Сталин хадаа бидэнэр тушаа анхаралаа табижа ба hаналсажа байhанайнь мэдэрэлhээ баатар зоримгойн источнигые абанабди,—гэжэ Чкалов харюусаhан байна.

Летчик — самородок Валерий Чкалов хадаа өродой баатарнуудай хүсэтэ угай типичнэ түлөөлэгшэнь мүн. Тэрэнэй үргэн мүрэтэ бэеhээнь, баяраар энеэбхилhэн шарайhаань бата этигэл, энерги ба хүсэн орьёлодог hэн.

Валерий Чкалов болбол бүхы гэрэлтэ hайхан, благородно ажабайдалаа өөрынгөө эхэ орондо, өөрынгөө арадта, большевигүүдэй партида бүрин үгөө. Арад хадаа тэрээн тухай дурасхалые мүнхэдөө мартахагүй.

Полковник **М. ВОДОПЬЯНОВ**
—Советскэ Союзай Герой.

БОЕВОЙ КОМБРИГ

Октябрьска байлдаануудай үедэ арадуудай зол жаргалай түлөө өөрынгөө ами бэеые үгэhэн геройнуудгай, боецүүдтэй зэргэлүүлэн, Кремлевскэ ханада, комбриг В. П. Чкаловай урна хадагалаатай.

Валерий Чкалов болбол сусаращагүй большевигэй гайхамшаг героическа ажабайдалые үнгэргөө. Даруу, эсэшэгүй труженик—Чкалов хадаа туйлаhан амжалтадаа hанаагаа амарадаггүй, харин улам мэргэжэдэг, улам бүри ургадаг байгаа.

Чкалов болбол өөрынгөө илалта бүхэниие шэнэ, бүри гайхамшаг илалта туйлаха түрүүшын алхам гэжэ тоолодог байгаа. Амжалта бүхэнөө шэнэнүүд, үшөө бүри ехэ амжалтануудые туйлаха уялга гэжэ сэгнэдэг hэн.

Чкалов хадаа бүгэдэндэ мэдээжэ. Тэрэ болбол алдар солоор, бүгэдэлитын инаглалаар хүреэлэгдэхэй байдаг бэлэй. Энэ хадаа Чкаловые улам зоригжуулдаг hэн. Чкаловай хүсэнүүд ба хүдэлмэрилэхэ хүсэлэнь үдэрhөө үдэртэ ехэдэдэг hэн.

Чкалов болбол испытатель-летчигой эршэмтэ хүдэлмэриие, депутатска ба партийна даабаринуудые эрхимээр дүүргэлгэтэй зохилдуулан ябуулдаг байгаа. Угаа ехэ практическа дүришэлтэй ба холые урид хараха шадабарита Чкалов болбол бодотоор ленинско-сталинска типын, гүрэнэй деятель байгаа.

Военнэ летчигууд болбол сусаращагүй дуразоригойнь, героизм ба эрэлхэгэйнь түлөө комбриг Чкаловые халуунаар инагладаг hэн. Хүдэлмэришэн-Таряашанай Улаан Армиин боецүүдэй эрхим чертануудань, коммунизмын түлөө тэмэсэлдэ хэлбэрэшэгүй дура-зоригонь, эхэ ороной дайсадта, партиин дайсадта эбсэшэгүй дурагүй эгэнь Чкаловай образда харагдана. Улаан Армиин залуу летчигууд хадаа шэн хатуу характер, баатаршалгын жэшээе Чкаловhаа абанад.

Манай залуушуудай далита үеэн болбол комбриг Чкаловые хэзээдшье мартахагүй. Дэлхэйе тойрон ниидэхэ гэhэн Чкаловай унтарашагүй хүсэлэнь бэелүүлэгдэхэ,—юуб гэхэдэ, манай самолёдууд хадаа эгээл бата далитай, манай летчигууд хадаа тон сусарашагүй баатар зүрхэнүүдтэй байна.

Комбриг **И. СПИРИН**—
Советскэ Союзай Герой.

А. Ляпидевский—
Советскэ Союзай Герой.

МАНАЙ САГАЙ АГУУЕХЭ ЛЕТЧИК

Нэгэ жэлэй саад тээ, 1938 оной декабриин 15-да, хэсүү хүшэр мэдээсэл дэлхэйе дүүрэhэн ба манай эхэ ороной олонмиллион ажалшадай уюун мэдэрэлдэ гүнзэгы шаналал үүсхэhэн байна.

«Чкалов нүгшөө».

Правительственнэ мэдээсэл соо хэлэгдээ: «ССР Союзай правительство болбол, энэ оной декабриин 15-да шэнэ самолёдые испыталаха үедөө манай сагай агууехэ летчик, Советскэ Союзай Герой нүхэр Валерий Павлович Чкаловай үхэhэн тухай гүнзэгы шаналалтайгаар мэдээсэнэ».

Советскэ арадай гайхамшаг хүбүүдэй нэгэн нүгшэhэн байна. Хайра hэшхэлгүй үхэл хадаа, героизмын ба эрэлхэг зоригой символ болоhон нэрэтэй хүнэй аминаhыень таhалаhан байна.

Чкалов хадаа советскэ летчигүүдай дунда үргэнөөр танигдадаг ба гүнзэгыгөөр хүндэлэлгэдэдэг байгаа. Арадай герой, алдарта советскэ патриот, шэн зоригтой үнэн сэхэ сталинска питомец байhан туладань, тэрээниие советскэ орон инагладаг байгаа.

Хүдэлмэришэнэй хүбүүн ба өөрөө хүдэлмэришэн, Валерий Чкалов 15 наhатай хүбүүхэн ябахадаа, өөрынгөө бүхы ажабайдалые хүдэлмэришэн ангиин ба бүхы ажалшан арадай дайсадтай тэмэсэлдэ зорюулахын тулада, Улаан Армида hайндураараа орохон юм. Тэрээнэй шэн зориг, баатар зүрхэн ба дураз риг хадаа ажабайдалайнь замые—летчигой замые урид шалан нээhэн байна. Чкалов хадаа багаhаа хойшо энэ профессидэ эрмэлзэдэг байгаа. 1923 ондо, Чкалов болбол истребительнүүдэй классаар дээдэ пилотажын, Московско hургуулида орохон ба тэрээниие отлично показательнуудтайгаар дүүргэhэн байна.

Хүдэлмэришэн - Таряашанай Улаан Армиин Агаарай хүсэнүүдэй частьнуудта хүдэлмэри эхэ ба научно-шэнжэлэлгын институдай даабаряар ниидэхэ зуураа, Чкалов болбол ниидэлгын искусство новатар байhанаа харуулаhан байна. Чкалов болбол дээдэ пилотажын техникые, илангаяа истребительнэ машинанууд дээрэ саг үргэлжэ нарижуулаhан байна. Летчигууд хадаа Чкаловые дууряахаа—үнгэрхэдөө, дуу гарахыень, ябахыень дууряахаа оролдодог hэн.

Летчик-испытателиин хүдэлмэри Валерий Павлович Чкаловые ехэ hонирхууладаг байгаа.

1933 ондо залуу пилодой хэтынь hанал хүсэлдөө: Чкалов хадаа нэгэ авиационно завод дээрэ летчик испытателяар томилогдоhон байна. Чкаловай баяртань хизаар байгаагүй. Чкалов хадаа боевой машинануудые шалгаха хүдэлмэридэ туйлай ехэ энергеэр ба хапалтайгаар оробо. 70 гаран янзын конструкцинуудай самолёдууд, летчик Чкаловай хабаадалгатайгаар испытанида ороо.

1935 оной майн 2-то, московско аэродром дээрэ, залуу летчик Валерий Чкалов болбол нүхэр Сталинай хаража байхадань, дээдэ пилотажые демонстрирвалаhан байна. Чкаловтай уулзахадаа, нүхэр Сталин болбол, юундэ парашют хэрэглэнгүй, ходол машинаа абарахаа оролдоноб гэжэ тэрээнhээ асууhан байна.—Материальна частинь ехэ үнэтэй гээшэ, тиимэhээ гүрэндэ гарза хэхэгүйе летчик бүхэн оролдоно гэжэ Чкалов харюусаа hэн. Тиихэдэнь, нүхэр Сталин историческа үгэнүүдые хэлээ hэн «Таанарай аминаhан ямаршье машинаhаа үнэтэй байна».

Тэрэ үдэрhөө хойшо, Чкалов эрид ондоо боложо, хэрэгтэгүй эдирхэлгэнүүдhээ арсадаг болоhон ба өөртөө ехэ эрилтэнүүдые хэдэг болоhон байна.

Энээнтэй хамта, инаг эхэ оронoo бүхы дэлхэйн урда алдаршуулхаар, ямар-нэгэн гайхамшаг габияа гаргаха хүсэл Чкаловта түрэhэн байна.

Хүсэлэнь хүсэлдэбэ. 1936 оной июньдэ, нүхэр Сталин болбол Москва—Франц Иосифын газар—Петропавловска-на-Камчатке маршрудтайгаар ниидэлгэ хэхэ зүбшөөрэлые Чкаловта ба тэрээнэй нүхэд Байдуков, Беляковта үгэhэн байна.

Бүхы орон хадаа геройнууд-летчигуудта ба тэрээнэй легендарна командир Чкаловта, баясхаланта нэгэн hанаалаар алигаа ташаба. Парти ба правительствын хүтэлбэрилэгшэдэй баярай халуун үгэнүүдые самолёдой бууhан, хожомынь Чкаловай нэрээр нэрэлэгдэhэн тэрэ холын Удд арал дээрэ радио асараба:

«Гайхамшаг ниидэлгые амжалтатайгаар дүүргэхэтээ хамта, ахадүүгэй мэндые ба халуун амаршалгые хүлеэн абагты. Таанарай баатар зүрхэндэ, шэн зоригто, тэсэмгэй ба шэн батада, мастерстводо омогорхонобди».

Валерий Павлович Чкалов ба тэрээнэй алдарта экипаж болбол правительствын дээдэ шагнал абаhан байна. Сталинска «маршрут» гэжэ Чкаловай өөрэйнь нэрэлэhэн, тэрэ маршрудаар гайхамшаг ниидэлгэ хэhэнэйнь түлөө олгогдоhон, Советскэ Союзай Геройн нэрэзэргэ, алдар соло хадаа Валерий Чкаловые улам ехэнүүд амжалтануудта зоригжуулаа. Чкалов хадаа туйлаhаараа хизаарлаагүй. Тэрээнэй талантга натурань шэнэ габиянууд тээшэ татаhан байна. Чкалов болбол Хойто Полюс дээгүүр Америка хүртэр ниидэжэ болохо байна гэжэ баталан тодоруулаа hэн.

Эсэстэ, энэшье ниидэлгэнь зүбшөөгдөө. Энээндэ Валерий Чкалов тон нарьяар ба тон бодомжотойгоор бэлэдхэжэ эхилэhэн байна. Ниидэлгэнь 1937 оной июниин 18-да эхилээ hэн. Айхагүй зүрхөөрөө, шэн зоригоороо Валерий Чкалов бүхы дэлхэйе гайхуулаба.

Нүхэр Сталин ба тэрээнэй соратнигууд болбол легендарна экипажые амаршалаhан амаршалалга соогоо бэшээ hэн:

«Гайхамшаг илалтатайтнай дашрамдуулан, Таанарые амаршалнабди.

Москва—Хойто полюс—Америкын Холбоото Штадууд маршрудтай героическа ниидэлгэ хадаа бүхы Советскэ Союзай ажалшадай инагнал ба баярлалгые үүсхээ.

Табиhан зорилгоо дүүргэхэ хэрэгтэ хаалта гээшые мэдэдэггүй, шэн зоримгой ба баатар зүрхэтэ советскэ летчигуудаар омогорхонобди.

Таанарые тэбэрин, гарнуудытнай баринабди».

Америкаhаа эхэ орондоо геройнуудай бусалга хадаа триумфальна жагсаал болоhон байна.

Горьковско областиин ба Чувашска республикын ажалшад болбол Чкаловые СССР-эй Верховно Соведэй депутадта hунгажа, өөрынгөө интересүүдэй хамагаалалгые, Ленин-Сталинай партиин хэрэгтэ эсэстээ хүртэр преданнэ, арадай үнэн хүбүүндэ найдаа hэн. Хоёр миллион хахад hунгагшад хадаа Национальностьнуудай Соведэй депутадай мандадые нэгэнhаналай тогтоолоор Чкаловта барюулаhан байна.

Валерий Чкалов болбол аминаhанайгаа hүүлшын минута хүртэр, арадай үнэн туhамаршань байгаа.

Чкалов тухай дуунууд ба легендүүдые арад зохёоно. Поэдүүд ба художнигууд, өөhэдынгөө зохёолнуудые тэрээндэ зорюулана. Хэдэн зуугаад ба мянгаад портредүүд ба скульпторнуудта арадай геройн түхэл шарай харуулагдана. Арадай дуушад ба үлигэршэд, ашугууд ба акынууд, өөhэдынгөө зохёол соо агууехэ летчигой образые харуулана.

Парти, агууехэ Сталин болбол манай сагай агууехэ летчигой жэшээнүүдээр ба шанарнуудаар нэбтэрэhэн геройнуудые—Чкаловай достойно дагагшадые хүмүүжүүлэнэ. Тэдэнэр болбол советскэ ороной дайсадые ходолоо, Чкаловтал адаляар иладаг ба илажа байна.

Хэдэн мянгаад сталинска соколнууд болбол огторгойе штурмовалажа, хизааргүй ехэ агаарай дайдые булад шубуудай үбсүүгээр түрин дабажа, баатар Чкаловта адали байхаа оролдонод. Тэдэнэр болбол Валерий Павлович Чкаловай агууехэ хэрэгүүдые ба габиянуудые арбидхахаар хэзээшье бэлэн. Баруун Украина ба Баруун Белоруссиин ахадүүнэрые панска даралтаhаа сүлөөлэхэ гэhэн, правительствын даабариие Улаан Армиин зэргэдэ шэн зоримгойгоор дүүр эгшэ, Агаарай Улаан Флодой летчигууд болбол эхэ оронойгоо, арадайгаа, большевигүүдэй партиин, арадай вождь агууехэ Сталинай алдар солын түлөө шэнэ байлдаануудта ба шэнэ илалтануудта бэлэн байна.

Харюусалгата редактор
Р. БИМБАЕВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, Центросоюзная, 19. Телефоны: отв. редактора — 3-44, отв. секретаря—3-23, отд. партийной жизни — 7-55-2 зв., сельхозотдел— 7-55, отдел кадров — 5-07.

Типография НКМП БМАССР. Бурглавлит № 2347